

2013 METŲ VALSTYBINIS GEOGRAFIJOS BRANDOS EGZAMINAS

Virginijus Gerulaitis, Lietuvos edukologijos universitetas

SANTRAUKA

Straipsnis skirtas valstybinio geografijos brandos egzamino rezultatų analizei. Juo siekiama nustatyti 2013 m. egzaminą laikiusiųjų sudėtį ir rezultatų teritorinę sklaidą. Pirmoji straipsnio dalis skirta valstybinį geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų lytinės, tautinės sudėties bei mokyklų tipų analizei. Antroje straipsnio dalyje nagrinėjami 2013 m. valstybinio geografijos brandos egzamino rezultatai. Analizės pagrindą sudaro egzamino rezultatų teritorinės sklaidos vertinimas atsižvelgiant į egzaminą laikiusiųjų sudėtį bei 2009 m. brandos egzamino rezultatus.

Reikšminiai žodžiai: geografijos brandos egzaminas, laikiusiųjų sudėtis, egzamino rezultatai, rezultatų teritorinė sklaida.

ĮVADAS

Šveitimo kokybės klausimams nemaža dėmesio skirta Lietuvos švietimo strateginiuose dokumentuose: Švietimo įstatyme (*Valstybės žinios*, 1991, Nr. 23-593), Vyriausybės 2012–2016 metų programoje (*Valstybės žinios*, 2013, Nr. 29-1406). Bendrieji švietimo kokybės siekiai apibrėžti Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijoje (*Valstybės žinios*, 2008, Nr. 138-5461). Lietuvos švietimo kokybę vertinama dalyvaujant Tarptautinės švietimo vertinimo asociacijos (IEA) atliekamuose TIMSS, PIRLS bei Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) PISA tyrimuose (*Švietimo problemos analizė*, 2012, Nr. 17). Ilgą laiką buvo atliekami ir nacionaliniai mokinių mokymosi pasiekimų tyrimai, kurių pagrindą sudarė pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimai ir brandos egzaminai (*Švietimo kokybės ir regioninės politikos departamento informacinis biuletenis*, 2013, Nr. 8). Šiuo metu šalyje sukurta švietimo kokybės užtikrinimo sistema, tačiau trūksta informacijos apie atskirų mokomųjų dalykų ugdymo kokybę, jos pokyčius dėl šalyje vykstančio švietimo sistemos optimizavimo ir ugdymo programų kaitos. Didžiausią įtaką mokyklinės geografijos pokyčiams turėjo pasikeitęs brandos egzamino statusas. 2010 m. pradžioje švietimo ir mokslo ministro įsakymu

buvo patvirtinta Geografijos valstybinio brandos egzamino programa (*Valstybės žinios*, 2010, Nr. 12-581). Pagal joje apibrėžtus egzamino metu tikrinamus mokinių gebėjimus ir egzamino struktūrą bei tematiką 2012 m. pirmą kartą buvo vykdomas geografijos valstybinis brandos egzaminas. Šios permainos keičia geografinio ugdymo strategines bei metodines nuostatas. Ypač aktualios geografinio ugdymo kokybės problemos, kurioms spręsti būtini įvairiapusiai geografinio ugdymo procesų būklės tyrimai. Vienas svarbiausių geografinio ugdymo kokybės rodiklių yra geografijos brandos egzaminas, kurio rezultatų analizė ir sudaro **tyrimo mokslinį pagrindą**.

Tyrimo objektas – 2013 m. valstybinio geografijos brandos egzamino rezultatai.

Tyrimo tikslas – analizuojant 2013 m. valstybinio geografijos brandos egzamino laikiusiųjų sudėtį ir rezultatus, nustatyti jų tarpusavio ryšius bei teritorinę sklaidą, atsižvelgiant į egzaminą laikiusiųjų sudėtį bei 2009 m. brandos egzamino duomenis.

Tyrimo tikslas – nustatyti 2013 m. valstybinio geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų sudėties ir jų rezultatų teritorinės sklaidos ryšius.

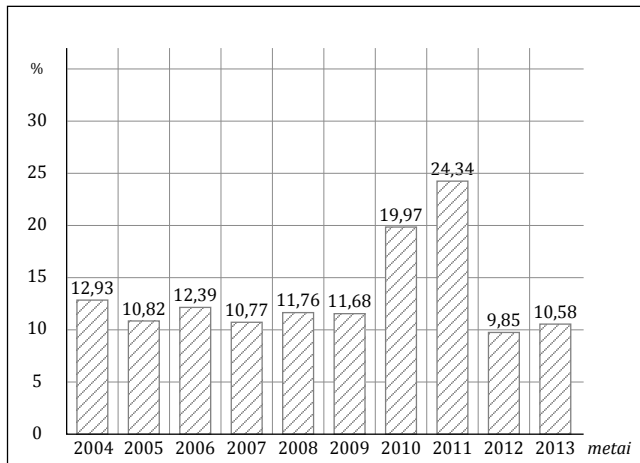
Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti geografijos brandos egzaminą laikiusių mokinių sudėtį.
2. Išanalizuoti geografijos brandos egzamino rezultatų teritorinę sklaidą.
3. Nustatyti geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų sudėties ir jų rezultatų teritorinės sklaidos ryšius.

Tyrimo metodika. 2013 m. valstybinį geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų sudėties ir rezultatų analizės pagrindą sudarė Nacionalinio egzaminų centro geografijos brandos egzamino rezultatų statistiniai duomenys. Jiems nagrinėti taikyti statistiniai, grafiniai ir kartografiniai tyrimo metodai. Pasitelkiant statistinius tyrimo metodus atlikta kiekybinė duomenų analizė. Jos imtį kartu su eksteriais ir buvusiais mokiniais sudarė 4230 abiturientų. Naudojant statistinį grupavimą atskirų savivaldybių abiturientai suskirstyti pagal lytį, tautybę, mokyklos tipą ir brandos egzamino rezultatus. Taikant grafinius tyrimo metodus buvo nustatyti ryšiai tarp atskirų duomenų bazės segmentų. Kartografiniais tyrimo metodais nustatyti valstybinį geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų sudėties ir jų rezultatų teritorinės sklaidos ryšiai.

2013 METŲ VALSTYBINĖ GEOGRAFIJOS BRANDOS EGZAMINĄ LAIKIUSIŲJŲ SUDĖTIS

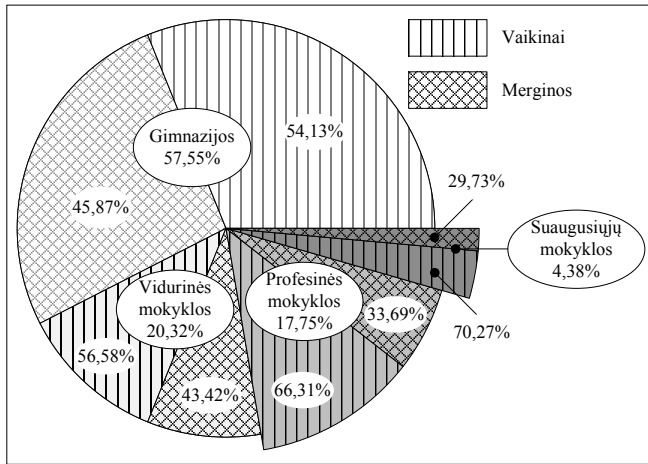
Nacionalinio egzaminų centro duomenimis, 2013 m. valstybinį geografijos brandos egzaminą laikė 4230 kandidatų – vidurinio ugdymo programos baigiamųjų klasių mokiniai ir ankstesnių laidų abiturientai, arba kiek daugiau nei 10 proc. visų 2013 m. brandos egzaminus laikiusiųjų kandidatų. Tai mažiausias geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų skaičius per visą geografijos brandos egzaminų istoriją. Geografijos brandos egzamino laikiusiųjų kaita per pastaruosius 10 metų (1 pav.) rodo, kad 2013 m. valstybinį geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų dalis siekė per daugelį metų nusistovėjusį vidurkį.

1 pav. Geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų dalis nuo visų brandos egzaminus laikiusiųjų skaičiaus (pagal NEC)

2013 m. brandos egzaminą laikė 59 Lietuvos savivaldybių mokiniai. Daugiau nei trečdalį (36,6 proc.) visų laikiusiųjų sudarė penkių didžiausių Lietuvos miestų savivaldybių mokiniai. Gausiausia jų dalis mokėsi Vilniaus (13,4 proc.) ir Klaipėdos (9,3 proc.) miestų savivaldybių mokyklose. Kiek mažesnė brandos egzaminą laikiusiųjų dalis buvo Kauno (6,8 proc.), Šiaulių (3,7 proc.) ir Panevėžio (3,4 proc.) miestuose. Dar devynių savivaldybių (Utenos, Telšių, Šilutės ir kitų rajonų) mokiniai sudarė mažiau nei 22 proc. visų geografijos brandos egzaminą laikiusių mokinių. Kitose 45 savivaldybėse ši brandos egzaminą laikė 41,4 proc. visų egzaminą laikiusių mokinių.

Nacionalinio egzaminų centro duomenimis, 2013 m. valstybinį geografijos brandos egzaminą laikė bendrojo lavinimo, profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo įstaigų mokiniai. Daugiau nei du trečdalius jų sudarė bendrojo lavinimo mokyklų absolventai (2 pav.). Daugiau nei pusę visų egzaminą laikusių mokinių mokėsi gimnazijose. Apie 20 proc. jų sudarė vidurinių mokyklų mokiniai. Beveik 18 proc. laikusiųjų geografijos brandos egzaminą buvo profesinio mokymo mokyklų mokiniai.

2 pav. 2013 metų valstybinį geografijos brandos egzaminą laikusiųjų sudėtis (pagal NEC)

Mažiausią geografijos brandos egzaminą laikusiųjų dalį sudarė suaugusiųjų mokyklų absolventai. Geografijos brandos egzaminą laikusių mokinių lytinės sudėties tyrimai rodo, kad šis egzaminas populiariesnis tarp vaikinių: 57,5 proc. laikusiųjų sudarė vaikinai ir 42,5 proc. – merginos (2 pav.). Ši tendencija būdinga visų tipų švietimo įstaigoms. Mažesnis tarp vaikinių ir merginų nustatytas skirtumas, siekiantis 8–10 proc., atsiskleidžia bendrojo lavinimo mokyklose. Tuo tarpu profesinio mokymo ir suaugusiųjų mokyklose vaikinai sudaro daugiau nei 65 proc. mokinių, laikusių geografijos brandos egzaminą. Tokia geografijos brandos egzaminą laikusiųjų lytinės sudėties priklausomybė nuo mokyklų tipų susijusi su švietimo sistemos ypatumais. Lietuvos švietimo sistemos pagrindą sudaro pagrindinis ugdymas. Baigus pagrindinio ugdymo programą įgyjamas pagrindinis išsilavinimas, suteikiantis teisę į vidurinį arba profesinį mokymą (*Valstybės žinios*, 1991, Nr. 23-593.). Kaip rodo Švietimo ir

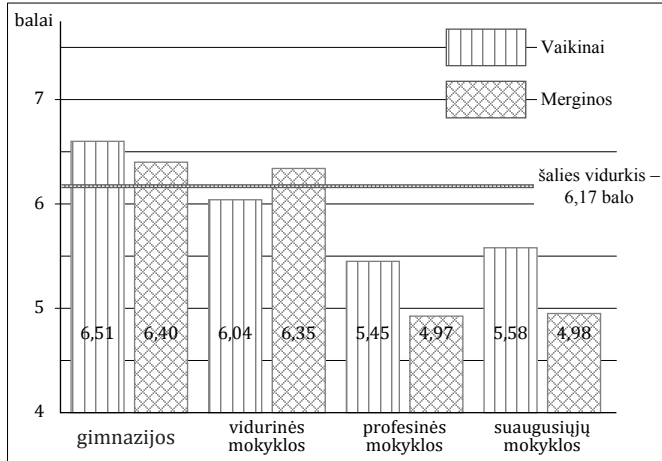
mokslo ministerijos valstybinės bendrojo lavinimo sistemos analizės duomenys (*Švietimo kokybės ir regioninės politikos departamento informacinis biuletenis*, 2012, Nr. 6), kasmet apie 20–25 proc. mokinių, įgiję pagrindinį išsilavinimą, renkasi profesinį mokymąsi. Pastaruosius trejus metus pastebima tendencija, kad daugėja norinčiųjų mokytis profesinėse mokyklose. Daugumą tarp šių mokinių sudaro vaikinai, todėl bendrojo lavinimo vidurinio ugdymo mokyklose mokosi daugiau merginų. Šią tendenciją atspindi ir 2013 m. metų geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų lytinės sudėties pasiskirstymas pagal mokyklų tipus.

Šiuos duomenis lyginant su 2009 m. mokyklinio geografijos brandos egzamino duomenimis, pastebimi egzaminą laikančiųjų sudėties pokyčiai. 2009 m. tarp geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų 40,9 proc. buvo profesinio mokymo mokyklų mokiniai. Bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai sudarė 55,2 proc.: gimnazistai – 27,3 proc., vidurinių mokyklų mokiniai – 27,9 proc. (Gerulaitis, 2009). Tokią situaciją nulėmė mokyklų tinklo ypatumai ir baigiamųjų egzaminų organizavimo tvarka. Pagal tuo metu galiojusią tvarką profesinių mokyklų mokiniai, norėję baigti vidurinio ugdymo programą ir įgyti specialybę, privalomai turėjo laikyti lietuvių kalbos egzaminą ir dar du laisvai pasirenkamus egzaminus. Gana dažnai vienu iš pasirenkamųjų egzaminų buvo mokyklinis geografijos egzaminas. Todėl didelę geografijos brandos egzaminą laikančiųjų dalį sudarė profesinių mokyklų mokiniai. 2013 m. valstybinio geografijos brandos egzamino laikiusiųjų sudėties pokyčius galima sieti su šalies švietimo sistemos optimizavimu ir geografijos brandos egzamino statuso pasikeitimais. Mažai pasikeitęs geografijos brandos egzaminą laikančiųjų skaičius ir daugiau nei dvigubai padidėjęs gimnazijų mokinių skaičius verčia manyti, kad valstybinį geografijos brandos egzaminą renkasi labiau motyvuoti mokiniai.

2013 METŲ VALSTYBINIO GEOGRAFIJOS BRANDOS EGZAMINO REZULTATAI

Kaip rodo 2013 m. valstybinio geografijos brandos egzamino rezultatai, šalies mokinių geografijos žinių bei praktinių gebėjimų vidurkis – 6,17 balo (3 pav.). Tai pats prasčiausias rezultatas per visą geografijos brandos egzaminų istoriją. Skirtingų mokyklų tipų mokinių rezultatų analizė rodo, kad vidutinis bendrojo lavinimo mokyklų mokinių geografijos žinių bei praktinių gebėjimų lygis aukštesnis nei šalies vidurkis. Čia kiek aukštesnio lygio geografines žinias ir gebėjimus pademonstravo gimnazistai. Jų vidutiniai rezultatai siekė 6,45 balo.

Kiek žemesni vidurinių mokyklų mokinių pasiekimai – 6,20 balo. Tuo tarpu profesinių ir suaugusiųjų mokyklų mokinių geografijos žinių bei praktinių gebėjimų lygis beveik balu mažesnis nei šalies vidurkis.

3 pav. 2013 metų valstybinio geografijos brandos egzamino rezultatai (pagal NEC)

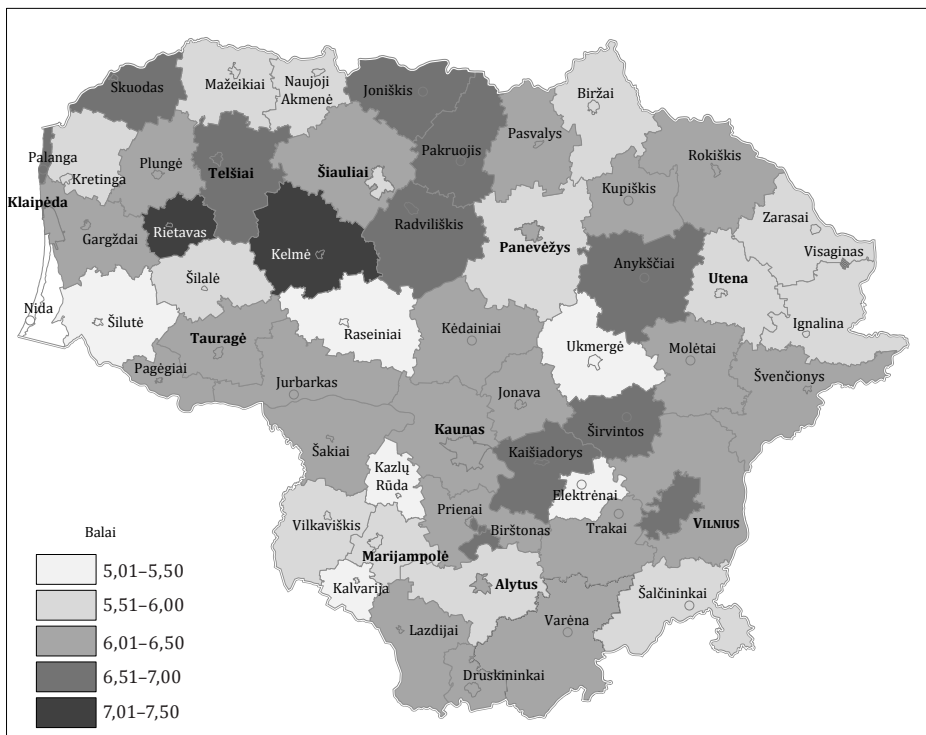
Čia kiek geresnius rezultatus, siekiančius 5,96 balo, pademonstravo profesinių mokyklų mokiniai.

Analizuojant vaikinų ir merginų geografijos brandos egzamino rezultatus galima teigti, kad kiek aukštesnius geografijos pasiekimus parodė vaikinai, nors skirtumas tarp atskirų lyčių šalyje siekia tik 0,04 balo. Kiek ryškesni šie skirtumai skirtingo tipo mokyklose. Mažiausias vaikinų ir merginų pasiekimų skirtumas, siekiantis 0,11 balo, būdingas gimnazijų mokiniams (3 pav.). Kiek didesnis vaikinų ir merginų pasiekimų skirtumas, siekiantis 0,31 balo, fiksuojamas tarp vidurinių mokyklų mokinių, kurių geresnių rezultatų pasiekė merginos. Tuo tarpu geografijos brandos egzamino rezultatų skirtumai tarp profesinių bei suaugusiųjų mokyklų vaikinų ir merginų gerokai didesni: tarp profesinių mokyklų mokinių šis skirtumas siekia 0,48 balo, o tarp suaugusiųjų mokyklų mokinių – 0,60 balo.

Kaip rodo turimi duomenys, tokie valstybinio geografijos brandos egzamino rezultatai gali būti susiję su mokyklų tinklo ypatumais ir geografijos egzaminą laikiusiųjų lytine sudėtimi. Vidurinio ugdymo programą bendrojo lavinimo mokyklose dažniausiai renkasi geriau besimokantys mokiniai. Tuo tarpu silpniau besimokantieji, baigę pagrindinio ugdymo programą, renkasi profesini-

nio mokymo mokyklas. Todėl gimnazijų ir vidurinių mokyklų mokinių – tiek merginų, tiek vaikinių – rezultatai aukštesni nei profesinio rengimo mokyklose besimokančių mokinių.

2013 m. valstybinio geografijos brandos egzamino rezultatų teritorinės sklaidos analizė rodo, kad daugelio savivaldybių mokinių šio egzamino rezultatai artimi šalies vidurkiui (4 pav.). Neatsižvelgiant į tai, pastebimi tam tikri teritoriniai skirtumai. Aukštesnio lygio geografijos žinias ir gebėjimus pademonstravo Žemaitijos savivaldybių (Rietavo ir Kelmės) mokyklų mokiniai. Čia geografijos brandos egzamino rezultatai siekia daugiau nei 7,01 balo. Kiek žemesnio lygio geografines žinias ir gebėjimus parodė kai kurių Vidurio Lietuvos (Radviliškio, Pakruojo, Kaišiadorių, Širvintų ir kt.) savivaldybių mokyklų mokiniai. Čia geografijos brandos egzamino rezultatų vidurkis siekia daugiau nei 6,51 balo. Tuo tarpu Šiaurės Rytų ir Pietvakarių Lietuvos savivaldybėse rezultatai žemesni nei šalies vidurkis. Elektrėnų, Šilutės, Kalvarijos ir kitose savivaldybėse geografijos brandos egzamino rezultatų vidurkis beveik balu mažesnis nei šalies vidurkis.

4 pav. 2013 metų valstybinio geografijos egzamino rezultatų teritorinė sklaida (pagal NEC)

2013 m. valstybinį geografijos egzaminą laikiusiųjų sudėties ir rezultatų analizė rodo, kad egzamino rezultatų teritorinė sklaida susijusi su egzaminą laikiusiųjų sudėtimi. Geresnius rezultatus parodė mokiniai tų savivaldybių, kuriose ši egzaminą laikė nedidelis bendrojo lavinimo mokyklų mokinių skaičius (Rietavo, Kelmės, Birštono, Palangos ir kt.). Tose savivaldybėse, kur geografijos brandos egzaminą laikė didelis mokinių skaičius, tačiau didesnioji abiturientų dalis mokėsi gimnazijose ir vidurinėse mokyklose (Vilniaus miesto, Telšių rajono, Alytaus miesto ir kt.), rezultatai aukštesni už šalies vidurkį. Tuo tarpu tose savivaldybėse (Šiaulių miesto, Šilutės rajono, Ukmergės rajono ir kt.), kur geografijos brandos egzaminą laikė daug mokinių ir didelę laikiusiųjų dalį sudarė profesinio mokymo mokyklų mokiniai, geografijos egzamino rezultatai prastesni nei šalies vidurkis.

IŠVADOS

2013 m. valstybinį geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų sudėties, teritorinio pasiskirstymo ir rezultatų tyrimai leidžia teigti, kad:

1. Valstybinį geografijos brandos egzaminą laikiusių mokinių sudėtis bei teritorinis pasiskirstymas susijęs su Lietuvos gyventojų teritoriniu pasiskirstymu ir priklauso nuo mokyklų tinklo ypatumų, todėl beveik pusę geografijos brandos egzaminą laikiusių mokinių sudarė penkių didžiausių Lietuvos miestų savivaldybių absolventai.

2. Didžiausią valstybinį geografijos brandos egzaminą laikiusiųjų dalį sudarė gimnazijų mokiniai, tačiau šis egzaminas populiarus ir tarp vidurinių bei profesinių mokyklų mokinių.

3. Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių rezultatai aukštesni nei šalies vidurkis, tuo tarpu daugumos profesinių ir suaugusiųjų mokyklų mokinių geografijos žinių ir gebėjimų lygis žemesnis nei šalies vidurkis.

4. Valstybinio geografijos brandos egzamino rezultatų teritorinė sklaida susijusi su jį laikiusiųjų sudėtimi: geresni rezultatai tose savivaldybėse, kur ši egzaminą laikė arba tik bendrojo lavinimo mokyklų mokiniai, arba tokių mokyklų mokiniai sudarė daugumą.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcija. 2008. *Valstybės žinios*, Nr. 138-5461.
2. Geografijos valstybinio brandos egzamino programa. 2010. *Valstybės žinios*, Nr. V-81.

3. Gerulaitis V. ir kt. 2010. The peculiarities of a geography maturity test of 2009. *Tiltai*, Nr. 4 (53), p. 77–86.
4. *Lietuvos profesinių mokyklų mokinių apklausų rezultatai: Švietimo kokybės ir regioninės politikos departamento informacinis biuletėnis*. 2012, Nr. 6.
5. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. 1991. *Valstybės žinios*, Nr. 23-593.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinės priemonės. 2013. *Valstybės žinios*, Nr. 29-1406.
7. *Švietimo kokybės užtikrinimo savivaldybėse apžvalga: Švietimo kokybės ir regioninės politikos departamento informacinis biuletėnis*, 2013, Nr. 8.
8. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 23-593.
9. Valstybinė švietimo strategija 2013–2022 m.: tikslai, problemos, tobulinimo kryptys. 2012. *Švietimo problemos analizė*, Nr. 17.

NATIONAL GEOGRAPHY MATURITY EXAMINATION OF 2013

Virginijus Gerulaitis

Summary

After approval of the programme of national geography maturity examination by the order of Minister of Education and Science in year 2010 there were changed strategic and methodical provisions of geographical education. The article is applied for analysis of national geography maturity examination results. This article tries to define the candidates composition, which have taken examinations in year 2013 and territorial distribution of results. The results of analysis represent that the candidates composition, which have taken examinations in year 2013 and territorial distribution of results are related to territorial distribution of Lithuanian population and depend on peculiarities of school systems. Therefore almost the half of candidates, which have taken national geography maturity examinations, are the graduates from the five biggest municipalities of Lithuanian cities. The biggest part of candidates, which have taken national geography maturity examinations, are pupils of gymnasiums, but this examination is also very popular between pupils of secondary-schools and professional schools. The results of pupils of comprehensive schools are higher than the average of the country, while the level of knowledge and capabilities of geography of the most pupils of professional schools and of grown-up schools are lower than the average of the country. The territorial distribution of the results of national geography maturity examination is related to composition of candidates, which have taken examination: better results are in these municipalities, where this examination were taken by the pupils of comprehensive schools or where the pupils of comprehensive schools have made the majority.

Keywords: geography maturity examination, candidates composition, examination results, results territorial distribution.